

תקציר

סקר בעלי עניין במבחן השמה לרמות אנגלית להשכלה גבוהה (הלאל)

ליאת עצמון, ד"ר רות פורטס, הגר לרמן, ד"ר צור קרליץ

ב־2019 החליטה המועצה להשכלה גבוהה (מל"ג) כי בשנת הלימודים תשפ"ה תעבור מערכת ההשכלה הגבוהה בישראל לשיטת הוראת אנגלית הכוללת את ארבעת תחומי השפה האלה: הבנת הנקרא, הבנת הנשמע, הבעה בכתב והבעה בעל פה. במקביל ישתנו מנגנוני הוראת האנגלית במערכת החינוך, מבחני הסיווג לרמות באנגלית של המרכז הארצי לבחינות ולהערכה (מאל"ו) ומבחני המוסדות להשכלה גבוהה. בעקבות החלטה זו החל מאל"ו לפתח מבחן אנגלית חדש לסיווג לרמות לימוד (מבחן "הלאל" – השמה לרמות אנגלית להשכלה גבוהה).

אחת התהיות המלוות את הפיתוח של כל מבחן חדש ואת יישומו היא כיצד הוא יתקבל בקרב ציבור הנבחנים והמשתמשים: איזה שימוש יעשה בציוני המבחן, מה תהיה עמדתם של בעלי העניין כלפיו, האם היישום ייתקל בקשיים ובהתנגדויות או שיעבור באופן "חלק" יחסית, וכיוצא באלה. איסוף מידע בנושאים אלו בשלב מוקדם של פיתוח מבחן יכול להביא תועלת מעשית (כגון שיפור תדמיתו של המבחן ופישוט יישומו) ותועלת מבחינת תוקף המבחן. בתהליך התיקוף של מבחן יש להציג עדויות לכך שהפרשנות שניתנת לציוניו ואופן השימוש בהם תואמים למטרות שלשמן נוצר. פערים בין תפיסותיהם של בעלי העניין במבחן לבין תפיסות מפתחיו עלולים לפגוע בתוקף של המבחן. פער גדול מדי עלול לגרום לכך שלא ישתמשו בציוני המבחן או ייתנו להם פרשנות מוגבלת ביותר.

המחקר הנוכחי נועד לבחון את ההלימה בין התפיסות של בעלי עניין במבחן הלאל לבין אלו של מפתחיו כדי לצמצם את הפערים שעלולים להתגלות ביניהן, וזאת באמצעות שינוי תוכני המבחן, מבנהו או אופן העברתו, באמצעות הסברה בנוגע אליו וכדומה. המחקר התמקד בשאלה כיצד הנבחנים הפוטנציאליים במבחן הלאל והגורמים במוסדות להשכלה גבוהה הצפויים להשתמש בו תופסים את מטרת המבחן, את מאפייניו, את הפרשנות הניתנת לציוניו ואת השימוש שראוי לעשות בהם.

המחקר כלל ראיונות עם דמויות מפתח רלוונטיות במוסדות להשכלה הגבוהה וסקר מקוון שעליו השיבו 738 אנשי ונשות סגל ו־7,296 סטודנטים וסטודנטיות מאוניברסיטאות ומכללות בארץ. הסקר בדק את תפיסותיהם של המשיבים ביחס לבחינות ידע באנגלית ובזיקה למבחן הלאל, ובכלל זה מטרות הבחינה, מיומנויות השפה שיש למדוד במסגרתה, מאפייניה, הפרשנות הניתנת לציוניה והשימוש שיעשה בהם.

באופן כללי נמצאה הלימה בין תפיסות הסגל לתפיסות הסטודנטים, אם כי התמיכה במאפייני מבחן הלאל המתוכנן הייתה חזקה יותר בקרב חברי הסגל. מרבית אנשי הסגל והסטודנטים מסכימים שבוגרי תואר ראשון בישראל צריכים לשלוט היטב בארבעת תחומי השפה באנגלית, שעל המוסדות להשכלה גבוהה

ללמד אנגלית במהלך לימודי התואר, ושיש צורך במבחן לסיווג לרמות באנגלית במסגרת הקבלה למוסדות כדי לשבץ את המועמדים בקורסי שפה באנגלית. עם זאת, כשני שלישי מאנשי הסגל תמכו בטענה שציון סף במבחן באנגלית צריך להיות תנאי לקבלה ללימודים, ואילו אחוז דומה לזה מקרב הסטודנטים התנגד לה.

מהסקר עולה שמרבית המשיבים מסכימים כי יש לבחון את תחום הבנת הנקרא ושמימונויות הקריאה הנמדדות במבחן המתוכנן תואמות לנדרש. עם זאת, אין הסכמה בין הסגל, הסטודנטים ומפתי מבחן הלא לגבי חשיבותן של כמה ממיומונויות השמיעה והכתיבה ללימודי התואר הראשון. כמו כן, בשלב זה נראה שההחלטה להשאיר את תחום הדיבור לגרסה השנייה של מבחן הלא היא נכונה כיוון שמימונויות הדיבור נתפסות כחשובות פחות ללימודי התואר. באופן כללי, התמיכה בשילוב כל אחד מארבעת תחומי השפה בבחינה הייתה גבוהה בקרב הסגל יותר מבקרב הסטודנטים.

הממצאים מראים שיש הסכמה רחבה יחסית על כך שהציון צריך להיות שקלול של כל תחומי השפה, אך יש מחלוקת לגבי זהות הגורמים שצריכים להשפיע עליו. נראה שהסטודנטים, להבדיל מהסגל, מעדיפים שהציון לא ייפגע בשל שיקולים של תקניות לשונית ושל עושר שפתי במיומונויות הפקה (כתיבה ודיבור). אשר למבנה הבחינה, נראה שמבנה הבחינה המתוכנן תואם את ציפיות בעלי העניין מבחינת סוגי הפריטים, אופן העברתם ואורך הבחינה המתוכננת.

נוסף על ממצאים אלו, נצפתה שונות בין קבוצות של סטודנטים ביחס להיבטים ספציפיים של הבחינה. באופן כללי, הנטייה לתמוך בעצם קיום הבחינה, במבנה המוצע שלה ובשימוש המתוכנן בה הייתה חזקה בקבוצות שלהלן: סטודנטים דוברי עברית לעומת דוברי ערבית, גברים לעומת נשים, תלמידי אוניברסיטה לעומת מכללות, בעלי פטור באנגלית לעומת חסרי פטור, וסטודנטים שמעריכים שיכולותיהם באנגלית עולות על הממוצע לעומת השאר.